

เส้นไหมใยฝ้ายภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ความเป็นเอกลักษณ์ในจังหวัดศรีสะเกษ

Silk Cloth, Cotton Fiber : from Local Wisdom to Sisaket Identity

พัชรปราชญ์เวทย์¹ ญาณิศา ศรีบุญเรือง² นิตยา มณีนิล³ ชลธิชา โรจนแสง⁴

Patchara Pratwet ¹ Yanisa Sriboonruang² Nittaya Manenin³ Chonthicha Rojanasang⁴

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “เส้นไหมใยฝ้ายภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ความเป็นเอกลักษณ์ในจังหวัดศรีสะเกษ” มีวัตถุประสงค์เพื่อออกแบบและศึกษาขั้นตอนวิธีการทอผ้าลายดอกกลาดวน เทคนิคมัดหมี่ที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดศรีสะเกษ รวมทั้งถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าเหียบผสมลายดอกกลาดวนเทคนิคมัดหมี่แก่กลุ่มทอผ้าในจังหวัดศรีสะเกษ โดยใช้กระบวนการวิจัย 6 ขั้นตอนได้แก่ 1) ศึกษาสภาพบริบทพื้นฐาน 2) จัดประชุมเสวนาผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง 3) ออกแบบลายผ้า และสร้างลายผ้า 4) จัดประชุมสอบถามความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง 5) จัดอบรมเชิงปฏิบัติการ 6) สรุปผล และประเมินผลกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ตัวแทนองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน กลุ่มทอผ้า และคณะกรรมการในจังหวัดศรีสะเกษจำนวน 55 คน และ กลุ่มเป้าหมายได้แก่ กลุ่มทอผ้า ที่อยู่ในจังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 30 คน โดยการเลือกแบบจำเพาะเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติโดยใช้ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการพรรณนาเนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่า 1) ออกแบบลายผ้าทอมีรูปดอกกลาดวนดอกไม้ประจำจังหวัดศรีสะเกษโดยใช้คอมพิวเตอร์กราฟิกในการออกแบบแล้วได้ลวดลายที่นำมา มัดหมี่ลายดอกกลาดวนเพื่อให้เป็นเอกลักษณ์ของชาวจังหวัดศรีสะเกษ 2) วิธีการทอมี 8 ขั้นตอน คือ 1) การฟอกเส้นไหม 2) การค้นหมี่ 3) การมัดหมี่ 4) การย้อมสี 5) การแกะเชือกหมี่ 6) การปั่นหลอด 7) การร้อยไหม 8) การทอผ้า 3) ถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าเหียบผสมลายดอกกลาดวนโดยใช้เทคนิคมัดหมี่ มีความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อลายดอกกลาดวนในจังหวัดศรีสะเกษพบว่าระดับความคิดเห็นความพึงพอใจรวมทุกด้านโดยรวมอยู่ในระดับ มากมีค่าเฉลี่ย 4.13 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.72 ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ของลวดลายเสริมสร้าง

¹ อาจารย์ คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ Tel. 087-1752288 E-mail : patwet2504@yahoo.co.th

² อาจารย์ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ Tel. 0815932266 E-mail : yanisa8448@hotmail.com

³ อาจารย์ คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ Tel. 0831259428 E-mail : yui22yui@hotmail.com

⁴ อาจารย์ คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ Tel. 089506006 E-mail : aomsinkku@hotmail.com

¹ Teacher Faculty of Education, Sisaket Rajabhat University tel. 087-1752288 E-mail: patwet2504@yahoo.co.th

² Teacher Faculty of Business Administration and Accounting, Srisaket Rajabhat University. Tel. 0815932266 E-mail : yanisa8448@hotmail.com

³ Teacher Faculty of Education, Sisaket Rajabhat University, Srisaket Rajabhat University. Tel. 0831259428 E-mail : yui22yui@hotmail.com

⁴ Teacher Faculty of Education, Sisaket Rajabhat University, Srisaket Rajabhat University. Tel. 089506006 E-mail : aomsinkku@hotmail.com

จิตสำนึกในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นและเป็นรากฐานวัฒนธรรมเป็นภูมิปัญญาของคนในสังคมที่น่าภาคภูมิใจควรค่าแก่การศึกษา และอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่สืบไป

คำสำคัญ : เส้นไหมใยฝ้าย, ภูมิปัญญาท้องถิ่น, เอกลักษณ์ในจังหวัดศรีสะเกษ

Abstract

This study entitled “Local silk and cotton weaving for Sisaket identity” celebrates local weaving patterns and investigates the special weaving technique referred to as Mudmee. The study aimed to transfer the Mudmee weaving technique to other weaving communities in Sisaket. The research methods and procedures were (1) studying basic silk weaving information (2) conducting a focus group (3) creating woven patterns (4) scheduling meetings for stakeholders (5) conducting workshops and finally (6) summarizing and evaluating the workshops. A total of thirty candidates agreed to participate in this study which included representatives from both government and the private sector. They were selected by purposive sampling. Research instruments included questionnaires, and an interview. Data were analyzed statistically to determine percentage, mean, standard deviation and as well as content analysis.

The results of the current study reveal that (1) computer graphics can be used to create the woven patterns, which could then be used as the identity of Sisaket. The weaving procedures included (1) silk washing (2) silk preparation (3) silk tightening (4) silk coloring (5) taking yarn from silk (6) putting silk into weaving machine (7) silk patterning and (8) weaving silk. The current study further yields the satisfactory level was high, with a mean of 4.13, and standard of deviation at 0.72. This process can possibly lead to the preservation of local identity, which should be promoted.

Keywords: Silk cloth cotton fibers, local wisdom, Sisaket identity

บทนำ

ในปัจจุบันสังคมไทยได้ก้าวเข้าสู่ความเป็นโลกาภิวัตน์อย่างเต็มตัว ส่งผลให้เกิดการไหลบ่าทางวัฒนธรรมจากต่างชาติเข้ามาสู่สังคมไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ไม่ว่าจะเกิดจากการเชื่อมโยงทางสังคมในโลกเศรษฐกิจโลกของการสื่อสารโลกของระบบการศึกษาและการคมนาคมที่สะดวกรวดเร็ว สิ่งต่างๆ เหล่านี้มาซึ่งการแลกเปลี่ยน หybrid และการหลอมในวัฒนธรรมต่างชาติ ที่มีความโดดเด่นและแปลกใหม่ จนส่งผลกระทบต่อขนบธรรมเนียม ประเพณีค่านิยม ในสังคมวัฒนธรรมของชาวไทย โดยเฉพาะวัฒนธรรมในชนบทที่กำลังหลงระเหิดกับวิถีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการไหลบ่าทางวัฒนธรรมจากต่างชาติเข้ามาสู่สังคมไทย และกำลังส่งผลกระทบต่อ การหลงลืมรากเหง้าทางวัฒนธรรมของตนเอง ร้ายแรงหนักถึงขั้นถูกเหยียดหยามวัฒนธรรม และภูมิปัญญาดั้งเดิมที่มีคุณค่า ในอดีต ชาวไทยมีการใช้ผ้าทอมาช้านาน (พนารัตน์ เดชกุลทอง. 2552 : 1) ซึ่งการทอผ้าไหมเป็นวัฒนธรรมพื้นฐานเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่มเป็นงานฝีมือที่ต้องการเรียนรู้ที่ได้รับสืบทอดมาจากบรรพบุรุษประกอบกับความสามารถพิเศษ อิทธิพลสิ่งแวดล้อม ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ปรับปรุงให้เกิดลวดลายใหม่ที่สวยงามและไม่ซ้ำแบบใคร โดยอาจจะผสมผสานระหว่างลายเก่า กับลายใหม่ที่คิดประดิษฐ์ขึ้นเองหรือนำลายเก่าที่มีมาแต่เดิมหลอมลายทอสลักกันก่อให้เกิดลายใหม่ขึ้นโดยแยกจุดกำเนิดของลวดลายต่างๆ อย่างเด่นชัดลายที่เกิดจากความคุ้นเคยกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่น ลายหมากบก (กระบกหรือจะบก) ลายแมงมุม ลายม้าแล่น (ม้าวิ่ง) ลายเขี้ยวปลาลายปีกไก่ ลายดอกแก้ว ฯลฯ ลายที่เกิดจากอิทธิพลความเชื่อทางศาสนาเกิดจากการเข้าวัดทำบุญยังพุทธศาสนิกชนที่ดีทั้งหลายนำลักษณะส่วนประกอบต่างๆ ภายในวัดมาประดิษฐ์เป็นลายผ้า เสื้อผ้าที่สวมใส่จะขึ้นอยู่กับการสืบทอดต่อ ๆ กันมาอาจจะเกิดจากการผสม

ผสานระหว่างอิทธิพลทางวัฒนธรรมและนำมาประยุกต์ใช้หรือเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นลักษณะที่เกิดขึ้นอย่างมั่นคงในสังคม โครงร่างของเสื้อผ้ามีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนในแต่ละยุคของประวัติศาสตร์ ช่วงเวลาซึ่งอาจจะแตกต่างกันนับร้อยปีในแต่ละยุค แต่เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วจากการขนส่งและธุรกิจก็ทำให้ย่นระยะเวลาที่ห่างกันให้สั้นลงได้ (ประไพทองเชิญ. 2548 : 3 – 25) ผ้าไหมไทยเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่า และเป็นเอกลักษณ์ของไทย ที่มีการถ่ายทอดจากบรรพชนสู่สังคมยุคปัจจุบัน ซึ่งในอดีตนั้น ผ้าไหมก็เป็นที่รู้จักกันในวงแคบๆ ของชุมชนที่ผลิตกันเอง ใช้กันเองเฉพาะในแต่ละกลุ่ม มิได้ขยายออกสู่สังคมอันกว้างไกล สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ทรงมีวิสัยทัศน์อันยาวไกลได้ทรงนำ ผ้าไหมไทยออกสู่ตลาดโลก จนกระทั่งทุกวันนี้ ใครก็รู้จักผ้าไหมไทย พระองค์ทรงเป็นผู้นำในการแต่งกายชุดไหมไทย พระราชนิยมในคราวตามเสด็จ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศสหรัฐอเมริกา และยุโรปทำให้ผ้าไหมเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายไปทั่วโลก ถือได้ว่าเป็นการขยายตลาดผ้าไหมไทยสู่สากลครั้งยิ่งใหญ่ และนอกเหนือนั้น การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในการสร้างสรรค์งานการพัฒนาลวดลายปักผ้าเพื่อใช้งานนั้น สนองต่อจินตนาการการสร้างสรรคและความต้องการงานที่แปลกใหม่ โดยเฉพาะ การนำเทคนิคของคอมพิวเตอร์กราฟิกมาประยุกต์ใช้ในส่วนของรูปภาพ ซึ่งช่วยให้ภาพมีมิติ มีสีสัน มีชีวิตชีวา รวมทั้งยัง การลดต้นทุนการผลิต ลดขั้นตอนการผลิต

จังหวัดศรีสะเกษ เป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทางภูมิศาสตร์ ซึ่งส่งผลต่อความเป็นอยู่ของชาว ศรีสะเกษ โดยเฉพาะสภาพความไม่อุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ ทำให้ชาวศรีสะเกษ มีความเป็นอยู่อย่างยากลำบาก ส่วนความเป็นมาทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีก็ส่งผลให้ศรีสะเกษเป็นแหล่งรวมของชาติพันธุ์หลายกลุ่มอันนำไปสู่

วัฒนธรรมอันหลากหลายของศรีสะเกษทางวัฒนธรรม โดยรวมชาติพันธุ์ ลาว เขมร ส่วย เยอ ด้วยกัน แต่อย่างไรก็ดีวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ที่มีร่วมกันของชาวศรีสะเกษ คือ การทอผ้า ซึ่งมีเอกลักษณ์แตกต่างไปตามชาติพันธุ์ ดังนั้นสภาพทางภูมิศาสตร์และความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ทางโบราณคดี ย่อมส่งผลต่อการแบ่งกลุ่มชนตามวัฒนธรรมรวมถึงวัฒนธรรมการทอผ้าของชาวศรีสะเกษด้วย จากเหตุผลดังกล่าวมาข้างต้น จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษา“เส้นไหมใยฝ้ายภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ความเป็นเอกลักษณ์ในจังหวัดศรีสะเกษ” เพื่อออกแบบ ศึกษาขั้นตอนวิธีการทอผ้าเหียบผสม ลายดอกลำดวนเทคนิคมัดหมี่ที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดศรีสะเกษและถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าเหียบผสมลายดอกลำดวนเทคนิคมัดหมี่แก่กลุ่มทอผ้า เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นในจังหวัดศรีสะเกษต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อออกแบบลายผ้าทอมือรูปดอกลำดวนดอกไม้ประจำจังหวัดศรีสะเกษ
2. เพื่อศึกษาขั้นตอนวิธีการทอผ้าเหียบผสม ลายดอกลำดวนเทคนิคมัดหมี่ที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดศรีสะเกษ
3. เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าเหียบผสมลายดอกลำดวนเทคนิคมัดหมี่แก่กลุ่มทอผ้าในจังหวัดศรีสะเกษ

วิธีการวิจัย

ในการศึกษาวิจัย เรื่อง“เส้นไหมใยฝ้ายภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ความเป็นเอกลักษณ์ในจังหวัดศรีสะเกษ” ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เข้าด้วยกันโดยผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยไว้ 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพบริบทพื้นฐาน

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดชุมชนที่ศึกษาหรือเป็นสนาม (Field) โดยใช้ขอบเขตบริบททางสังคม ประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ ซึ่งเป็นการศึกษาเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของชุมชนเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และบริบทต่างๆ ในจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งผู้วิจัยจำเป็นต้องศึกษาและทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้ วิเคราะห์สังเคราะห์พิจารณาข้อมูลต่าง ๆ อย่างละเอียดในแง่มุมและมิติต่าง ๆ อย่างสัมพันธ์และต่อเนื่องกัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้เข้าไปศึกษาในชุมชนโดยการประสานงานผู้นำท้องถิ่นทั้งผู้นำท้องถิ่นที่เป็นทางการและผู้นำท้องถิ่นที่ไม่เป็นทางการในระดับต่างๆ ของชุมชนตลอดจนเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของชาวบ้านทุกกลุ่มจากนั้นได้ชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยพร้อมทั้งได้ทำหนังสือขออนุญาตศึกษาวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลในชุมชนในมิติทางด้านการพัฒนา การปกครอง การเกษตร การสาธารณสุข การศึกษาข้อมูลเรื่องความเชื่อ ภาษา สภาพทางสังคม วัฒนธรรม และบริบทต่างๆ ของชุมชน เพื่อให้เห็นภาพรวม (Holistic View) ของชุมชนในเบื้องต้นโดยการดำเนินการสร้างความสัมพันธ์และการยอมรับกับชุมชน (Rapport) ซึ่งผู้วิจัยได้แนะนำตนเองกับผู้นำของชุมชนคือเจ้าอาวาสวัดผู้อำนวยการโรงเรียน กำนัน หัวหน้าสถานีอนามัย ผู้ใหญ่บ้านผู้อาวุโสของหมู่บ้านและผู้ที่เป็ผู้นำแบบไม่เป็นทางการรวมถึงแกนนำของชุมชนพร้อมกับเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของชุมชนด้านสภาพความเป็นอยู่สภาพทางด้านสังคม เศรษฐกิจวัฒนธรรมสุขภาพการประกอบอาชีพและบริบทต่าง ๆ ของชุมชนโดยการแนะนำตนเองของผู้วิจัยดำเนินการในลักษณะที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้นำของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษคือเจ้าอาวาสวัดผู้อำนวยการโรงเรียนกำนัน หัวหน้าสถานีอนามัย

ผู้ใหญ่ ผู้อาวุโสของหมู่บ้าน กลุ่มทอผ้าและผู้ที่เป็นผู้นำแบบไม่เป็นทางการรวมถึงแกนนำของชุมชน พร้อมกับเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของชุมชนด้านสภาพความเป็นอยู่สภาพทางด้านสังคมเศรษฐกิจ วัฒนธรรมและบริบทต่าง ๆ เกี่ยวกับการทอผ้าของชุมชนโดยการแนะนำตนเองของผู้วิจัยดำเนินการในลักษณะที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมทั้งหมด 100 คนโดยการสุ่มแบบเจาะจง

เครื่องมือที่ใช้ในขั้นตอนที่ 1

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ในขั้นตอนนี้คือแบบสัมภาษณ์ มีขั้นตอนในการสร้างตามลำดับวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ด้านขั้นตอนการดำเนินงานด้านวิทยากร / ผู้เชี่ยวชาญ ศึกษาเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เทคนิคการสร้างแบบสัมภาษณ์ กำหนดประเด็นต่าง ๆ ที่ต้องการทราบสร้างแบบสัมภาษณ์ฉบับร่างเสนอต่อคณะที่ปรึกษางานวิจัย นำแบบสัมภาษณ์ที่แก้ไขเรียบร้อยแล้วตามข้อ 4 เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องตรงกับและจุดประสงค์ที่ต้องการทราบปรับปรุงแก้ไขจากผลการประเมินตามข้อ 5 จัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์เป็นฉบับจริง สำหรับใช้กับกลุ่มเป้าหมายต่อไป

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาภาคสนาม ซึ่งจะรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจที่เกี่ยวกับบริบทพื้นฐาน ในจังหวัดศรีสะเกษ โดยใช้การสัมภาษณ์

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลตลอดระยะเวลาที่รวบรวมข้อมูลในสนาม ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อม ๆ กันคือ หลังจากรวบรวมข้อมูลเสร็จในแต่ละครั้ง ผู้วิจัยจัดบันทึกข้อมูลอย่างละเอียดพร้อมจัดทำหมวดหมู่ตามประเด็นที่ต้องการศึกษา และทำการวิเคราะห์เบื้องต้นเพื่อใช้เป็นแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลในสนามครั้งต่อไปด้วย รวมทั้งใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลในภาพรวม พร้อมตรวจสอบความครบถ้วนข้อมูล โดยตรวจสอบว่าข้อมูลที่รวบรวมมา มีข้อมูลเพียงพอตามประเด็นคำถามการวิจัยหรือไม่ ถ้าข้อมูลไม่ตรงกันจะทำ การตรวจสอบอีกครั้งว่าข้อมูลที่เป็นจริง

เป็นอย่างไร สำหรับการตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า

ขั้นตอนที่ 2 จัดประชุมเสวนาผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

จัดประชุมเสวนา ตัวแทนองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน กลุ่มทอผ้า และคณะกรรมการในจังหวัดศรีสะเกษ ประกอบด้วย ประชาสัมพันธ์จังหวัดศรีสะเกษ 4 คน หอการค้าจังหวัดศรีสะเกษ 4 คน วัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ 2 คน วัฒนธรรมอำเภอๆละจาก 22 อำเภอ = 22 คน ท้องถิ่นจังหวัด 1 คน พัฒนาชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ 2 คน กลุ่มทอผ้า 10 คน นักวิจัย 5 คน และคณะกรรมการ 5 คน รวมทั้งสิ้น 55 คน ประเด็นหลักๆ คือ รูปสัญลักษณ์ดอกกลาดวน มาประดิษฐ์เป็นลายผ้าทอเอกลักษณ์ของจังหวัดศรีสะเกษ และระดมความคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับประเด็นการวิจัยที่อาจแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ตลอดจนเพื่อปรึกษาหารือ สร้างข้อตกลง และกำหนดแนวทางคร่าวๆ ในการวางแผนงานวิจัย ซึ่งในขั้นนี้จะได้ในเอกลักษณ์การทอผ้าของชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ ขั้นตอนการทอผ้า ลายการทอผ้า

ขั้นตอนที่ 3 ออกแบบลายผ้า และสร้างลายผ้า การออกแบบลวดลายทอจะออกแบบด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ซึ่งจะมี ลายที่คมชัดเจนและสร้างลายโดยใช้เทคนิคมัดหมี่ทอผสมลายลูกแก้ว(4 ตะกอ)ซึ่งเป็นการทอผ้า(ผ้าเหยียบ)ของกลุ่มทอผ้าในจังหวัดศรีสะเกษ

ขั้นตอนที่ 4 จัดประชุมเสวนาผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

โดยการจัดประชุมเสวนาตัวแทนองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน กลุ่มทอผ้า และคณะกรรมการในจังหวัดศรีสะเกษ ประกอบด้วย ประชาสัมพันธ์จังหวัดศรีสะเกษ 4 คน หอการค้าจังหวัดศรีสะเกษ 4 คน วัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ 2 คน วัฒนธรรมอำเภอๆละจาก 22 อำเภอ = 22 คน ท้องถิ่นจังหวัด 1 คน พัฒนาชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ 2 คน กลุ่มทอผ้า 20 คน รวมทั้งสิ้น 55 คน เพื่อสอบถามความ

พึงพอใจที่มีต่อลายดอกลำดวนในจังหวัดศรีสะเกษ ประเด็นหลักๆ คือ รูปสัญลักษณ์ดอกลำดวน มาประดิษฐ์เป็นลายผ้าทอเอกลักษณ์ของจังหวัดศรีสะเกษ

ขั้นตอนที่ 5 จัดอบรมเชิงปฏิบัติการ

อบรมกลุ่มทอผ้าจำนวน 30 คน โดยวิทยากรจากโครงการส่งเสริมศิลปาชีพจังหวัดศรีสะเกษ ในหัวข้อดังนี้ วิธีการทอผ้า และการสร้างลายดอกลำดวนการวิเคราะห์ผลการประเมินกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้การทอผ้าลายดอกลำดวน โดยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานตามแบบของลิเคิร์ต (Likert's scale) โดยกำหนดค่าคะแนนตามแบบประเมินความถูกต้องที่

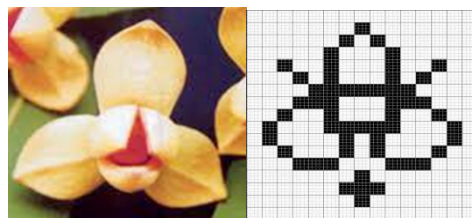
ขั้นตอนที่ 6 สรุปผลและประเมินผล

โดยการทำเป็นสื่อเพื่อแจกจ่าย เช่น รายงานวิจัยก็อาจทำเป็นหนังสือ แผ่นพับ รายงานโปสเตอร์พิมพ์แจกในนิทรรศการผลงานการทอผ้าลายดอกลำดวน

ผลการวิจัย

1. การออกแบบลวดลายผ้ามัดหมี่ โดยศึกษาจากรูปดอกลำดวนดอกไม้ประจำจังหวัดศรีสะเกษเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบลวดลายให้เกิดเป็นผ้าทอมือเทคนิคมัดหมี่ที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดศรีสะเกษ พบว่าดอกลำดวนเป็นดอกไม้ประจำจังหวัดศรีสะเกษ ดังภาพที่ 1 ดังนั้น ผู้ออกแบบจึงได้นำมาประยุกต์สอดแทรกโดยใช้คอมพิวเตอร์กราฟิกในการออกแบบแล้วได้ลวดลายที่นำมามัดหมี่ลายดอกลำดวนเพื่อให้เป็นเอกลักษณ์ของชาวจังหวัดศรีสะเกษ และตัวแทนองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน กลุ่มทอผ้า และคณะกรรมการในจังหวัดศรีสะเกษ ประกอบด้วยประชาสัมพันธ์จังหวัดศรีสะเกษ 4 คน หอการค้าจังหวัดศรีสะเกษ 4 คนวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ 2 คน วัฒนธรรมอำเภอๆ ละจาก 22 อำเภอ = 22

คน ท้องถิ่นจังหวัด 1 คน พัฒนาชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ 2 คน กลุ่มทอผ้า 20 คน รวมทั้งสิ้น 55 คน มีความพึงพอใจที่มีต่อลายดอกลำดวน โดยเป็นชายร้อยละ 38.18 หญิงร้อยละ 61.82 มีอายุตั้งแต่ 30-40 ปี เป็นร้อยละ 21.82 อายุตั้งแต่ 40- 50 ปี เป็นร้อยละ 38.18 อายุ 50 ปีขึ้นไป เป็นร้อยละ 40 ระดับการศึกษา มัธยมศึกษาตอนปลายเป็นร้อยละ 12.73 อาชีวศึกษาเป็นร้อยละ 14.55 ปริญญาตรีเป็นร้อยละ 32.73 สูงกว่าปริญญาตรีเป็นร้อยละ 40 อาชีพหลักเกษตรกรรมเป็นร้อยละ 9.09 รับจ้างทั่วไปเป็นร้อยละ 9.09 รับราชการเป็นร้อยละ 40 พนักงานบริษัทเป็นร้อยละ 23.64 อื่นๆ เป็นร้อยละ 18.18

ภาพที่ 1 ลายดอกลำดวน

2. ขั้นตอนวิธีการทอผ้าเหยียบผสม ลายดอกลำดวนเทคนิคมัดหมี่ที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดศรีสะเกษโดยการนำเอาผ้าลายมัดหมี่ไหมห้า และไหมสายโดยวาดหมี่ไหม5ออกเป็นกลีบดอกลำดวน และไหมสามให้เป็นเกสรของดอกลำดวน แล้วต่อเอื้อหรือสายให้เป็นก้านดอก ลำหมี่ที่ใช้มัดลายดอก ลำดอก 41 ลำ จากนั้นขึ้นลำหมี่ทั้งหมด 41 ลำ มัดเนาด้วยเชือกฟางรอบแรกคือรอบกลีบดอกลำดวนเมื่อมัดเสร็จเรียบร้อยแล้วนำออกจากโองมัดนำไปแช่น้ำให้น้ำซึมผ่านเข้าไปในข้อหมี่เพื่อที่จะให้ง่ายต่อการย้อมสีที่กลีบดอกลำดวน เมื่อได้สีมาแล้วนำมามัดโอบที่กลีบดอก เมื่อได้กลีบดอกแล้วนำไปย้อมสีเพื่อให้ได้เกสร และมีวิธีการทอ 8 ขั้นตอน ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ผ้าทอลายดอกลำดวน

3. ถ่ายทอดองค์ความรู้ โดยการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการทอผ้าเหียบผสมลายดอกลำดวนเทคนิคมัดหมี่แก่กลุ่มทอผ้าในจังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 30 คน ซึ่งมีวิธีการทอ 8 ขั้นตอน คือ 1) การฟอกเส้นไหม 2) การคันหมี่ 3) การมัดหมี่ 4) การย้อมสี 5) การแกะเชือกหมี่ 6) การปั่นหลอด 7) การร้อยไหม 8) การทอผ้า ซึ่ง พบว่า กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้การทอผ้าลายดอกลำดวนโดยรวมมีระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากคือ ผู้เชี่ยวชาญมีเทคนิค/วิธีการเล่าและถ่ายทอดองค์ความรู้ใหม่ที่น่าสนใจ ($\bar{X} = 4.27$, $S.D = 0.62$) รองลงมาด้านวิทยากร / ผู้เชี่ยวชาญ ความรู้ความสามารถในเรื่องการทอผ้าของผู้เชี่ยวชาญ ($\bar{X} = 4.23$, $S.D = 0.71$) น้อยที่สุด ความเหมาะสมของขั้นตอนในการรวบรวมองค์ความรู้ให้เป็นระบบ ($\bar{X} = 3.93$, $S.D = 0.64$) และมีความพึงพอใจที่มีต่อลายดอกลำดวน โดยการจัดนิทรรศการเผยแพร่ผลงานแก่กลุ่มทอผ้าและผู้เข้าร่วมชม จำนวน 100 คน พบว่าระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการเข้าชมนิทรรศการรวมทุกด้านโดยรวมอยู่ในระดับ มาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือด้านเอกสารเผยแพร่ความรู้ สถานที่ ($\bar{X} = 4.65$, $S.D = 0.68$) มี รองลงมามีค่าเฉลี่ยมาก คือ สิ่งอำนวยความสะดวก ($\bar{X} = 4.61$, $S.D = 0.64$) และภาพรวม/รูปแบบการจัดนิทรรศการสะดวก ($\bar{X} = 4.60$, $S.D = 0.63$) ตามลำดับ นำเสนอดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 ถ่ายทอดองค์ความรู้แก่ชุมชน

วิจารณ์และสรุปผล

1. การออกแบบลวดลายผ้ามัดหมี่โดยศึกษาจากรูปดอกลำดวนดอกไม้ประจำจังหวัดศรีสะเกษเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบลวดลายให้เกิดเป็นผ้าทอมือเทคนิคมัดหมี่ที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดศรีสะเกษ พบว่าดอกลำดวนเป็นดอกไม้ประจำจังหวัดศรีสะเกษดังนั้น ผู้ออกแบบจึงได้นำมาประยุกต์สอดแทรกโดยใช้คอมพิวเตอร์กราฟิกในการออกแบบแล้วได้ลวดลายที่นำมามัดหมี่ลายดอกลำดวนเพื่อให้เป็นเอกลักษณ์ของชาวจังหวัดศรีสะเกษ สอดคล้องกับ สวัสดิ์ แก้วพิจิตร (2551:103 - 105) ที่ศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านในการผลิตผ้าไหมปักธงชัย เป็นองค์ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ถ่ายทอดต่อกันมาเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านซึ่งได้รับอิทธิพลจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชีวิตของคนในท้องถิ่นและเกิดการเลียนแบบนำมาเป็นลายผ้าทอและสอดคล้องกับ ธนพรเวทย์ศิริยานันท์ (2548:103 - 105) ที่พบว่าได้ศึกษาภูมิปัญญาผ้าไหมของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร บ้านท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ พบว่าลวดลายผ้าไหมกลุ่มชาติพันธุ์เขมร ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา สิ่งแวดล้อม สิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน และการแพร่กระจายของอิทธิพลต่างวัฒนธรรม ผ้าไหมมีบทบาทหน้าที่แสดงถึงภูมิปัญญาของช่างทอผ้าไหม สถานภาพทางสังคม คุณค่าทางจิตใจ และแสดงคุณค่าในเชิงเศรษฐกิจ และมีการสืบทอด

ภูมิปัญญาเรื่องผ้าไหมให้กับชนรุ่นหลังอย่างต่อเนื่อง คนรุ่นใหม่จะสร้างสรรค์ลวดลายผ้าไหมใหม่ ๆ จากลายภูมิปัญญาดั้งเดิมได้อย่างมากมาย เป็นการผสมผสานและบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับภูมิปัญญาสากล ให้เข้ากับยุคสมัย และสามารถนำความรู้ไปใช้ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งมุ่งเน้นในด้านความหลากหลายที่เกิดประโยชน์ตามความสนใจของแต่ละคน

2. วิธีการทอผ้าเหียบผสม ลายดอก ลำดวนเทคนิคมัดหมี่ที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัด ศรีสะเกษโดยการนำเอาผ้าลายมัดหมี่โคมห้า และ โคมสายโดยวาดหมี่โคม5ออกเป็นกลีบดอกลำดวน และโคมสามให้เป็นเกสรของดอกลำดวน แล้วต่อเอื่อหรือสายให้เป็นก้านดอก ลำหมี่ที่ใช้มัดลายดอก ลำดอก 41 ลำ จากนั้นขึ้นลำหมี่ทั้งหมด 41 ลำ มัดเนาด้วยเชือกฟางรอบแรกคือรอบกลีบดอกลำดวน เมื่อมัดเสร็จเรียบร้อยแล้วนำออกจากโงมัดนำไปแช่น้ำให้น้ำซึมผ่านเข้าไปในข้อหมี่เพื่อที่จะให้ง่ายต่อการย้อมสีที่กลีบดอกลำดวน เมื่อได้สีมาแล้วนำมามัดโอบที่กลีบดอก เมื่อได้กลีบดอกแล้วนำไปย้อมสีเพื่อให้ได้เกสร และมีวิธีการทอ 8 ขั้นตอน สอดคล้อง ปาริชาติ ศรีสนาม (2550 : บทคัดย่อ) ศึกษาอิทธิพลที่มีต่อการออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ กรณีศึกษาหมู่บ้านแสนสุข ตำบลนาสีนวน อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่าอิทธิพลและปัจจัยที่ส่งผลถึงการออกแบบลายผ้าของผู้ทอคือสิ่งที่ใกล้ตัวนั้นคือสภาพแวดล้อม สิ่งที่พบเห็นในชีวิตประจำวัน สื่อสารง่าย ไม่ว่าจะจากธรรมชาติหรือวัฒนธรรม ประเพณี ลวดลายบางอย่างก็เกิดจากการเลียนแบบคัดลอกจากองเดิมแล้วมาเพิ่มจินตนาการและประสบการณ์ พร้อมด้วยการจัดคู่สีในผ้าแต่ละผืนก็จะอ้างอิงจากสิ่งที่พบเห็นจริงผสมผสานกับรสนิยมความชอบของตัวเอง ซึ่งลวดลายเหล่านี้สามารถพัฒนาต่อไปได้ด้วยปัจจัยต่างกันจากประสบการณ์ สภาพแวดล้อมที่จะเปลี่ยนแปลงต่อไปตามกาลเวลา

3. ถ่ายทอดองค์ความรู้ โดยการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการทอผ้าเหียบผสมลายดอกลำดวนเทคนิคมัดหมี่แก่กลุ่มทอผ้าในจังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 30 คน ซึ่งมีวิธีการทอ 8 ขั้นตอน คือ 1) การฟอกเส้นไหม 2) การคันหมี่ 3) การมัดหมี่ 4) การย้อมสี 5) การแก้เชือกหมี่ 6) การปั่นหลอด 7) การร้อยไหม 8) การทอผ้า ซึ่ง พบว่ากระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้การทอผ้าลายดอกลำดวนโดยรวมมีระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากคือ ผู้เชี่ยวชาญมีเทคนิค/วิธีการเล่าและถ่ายทอดองค์ความรู้ใหม่อย่างน่าสนใจ สอดคล้อง พนารัตน์ เดชกุลทอง (2552 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการวิจัยและพัฒนากระบวนการทอผ้าพื้นบ้านในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง : กรณีศึกษาในประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พบว่าบริบทชุมชน กลุ่มทอผ้าและการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทอผ้าพบว่า บ้านนาเสียวเป็นหมู่บ้านที่มีการทอผ้าไหมพื้นบ้านแบบครบวงจรมาตั้งแต่โบราณ สามารถแบ่งได้เป็น 3 ยุค ได้แก่ ยุควิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวนา ยุคสืบทอดภูมิปัญญา และยุคการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมีการทอผ้าไหมมัดหมี่ลายโบราณและลายประยุกต์แต่ไม่มีลายที่โดดเด่นเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ส่วนบ้านห้วยหงษ์เป็นชุมชนมีลักษณะเป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท และไม่มีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมช่างทอผ้า มีความเชี่ยวชาญในการทอผ้าโดยใช้เทคนิคการจก การขีด การทอมุก และการมัดหมี่และย้อมด้วยสีธรรมชาติร้อยเปอร์เซ็นต์แต่จะใช้เทคนิคการทอผสมผสานระหว่างการจก การขีด การทอมุก และการมัดหมี่ ซึ่งมีเทคนิคการย้อมสีธรรมชาติการออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่อัตลักษณ์ชุมชนโดยเน้นการอนุรักษ์ลวดลายโบราณและย้อมด้วยสีธรรมชาติแบบแรกได้แก่ ผ้าไหมมัดหมี่ลายช่อดอกขจร และแบบที่สองได้แก่ ผ้าไหมมัดหมี่ลายเกลียวไหม ซึ่งเป็นการทอผ้าลายโบราณจำนวน 11 ลายในผ้าชิ้นใหม่ผืนเดียวส่วนการทอตีนชั้นมีทั้งการทอเป็นผืนเดียวกับตัวชิ้น ซึ่งเป็นแบบดั้งเดิม และมีการ

ประยุกต์ใช้ดินชั้นของลาว มาต่อเป็นดินชั้นของผ้าไหมมัดหมี่ ผ้าไหมมัดหมี่ลายอัตลักษณ์ทั้งสองแบบได้รับการยอมรับจากประชาชนในชุมชนและได้นำไปเป็นแบบสำหรับทอสวมใส่ และสอดคล้องกับพลวัตของประเพณีที่ศึกษาอัตลักษณ์ลายผ้าสาเหตุกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และทางวัฒนธรรม ว่าการศึกษาประวัติลายผ้าสาเหตุถือว่าเป็นผ้าเอกลักษณ์ประจำจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งมีพัฒนาการลักษณะเฉพาะตัวของลายผ้าที่นำเอาลายมัดหมี่ 5 ลายมาทอต่อในผืนเดียวกันแต่ละลายจะทอผ้าสีพื้นคั่นคือสีดอกอินทนิลบก (สีชมพูอมม่วง) ซึ่งเป็นดอกไม้ประจำจังหวัดร้อยเอ็ดและคล้ายคลึงกับวัฒนธรรมการทอผ้าของชาวจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของชาวชนบทของอีสานอย่างแท้จริง และผ้าเป็นปัจจัยสำคัญขั้นพื้นฐานของการดำรงชีวิตมนุษย์เพราะผ้าเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ทุกครัวเรือนจะมีการทอผ้าเพื่อใช้สอยกันภายในครอบครัวและมีการถ่ายทอดสั่งสมกรรมวิธีการทอผ้าให้แก่สมาชิกที่เป็นหญิงและถ่ายทอดวิธีการกรรมวิธีประสบการณ์ในการทอผ้าให้แก่บุตรสาวหรือหลานสาวจนสั่งสมเป็นภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งเป็นเสมือนมรดกทางวัฒนธรรมและเพื่อเพิ่มความงดงามของผ้าทอ และสร้างสรรค์ความเป็นเอกลักษณ์ของลวดลายในจังหวัดศรีสะเกษให้คงอยู่อย่างมั่นคงเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นในจังหวัดศรีสะเกษรวม

ทั้งมีความพึงพอใจที่มีต่อลายผ้าดอกลำดวนเพราะลายนั้นบ่งบอกถึง ความเป็นเอกลักษณ์ และเป็นดอกไม้ประจำจังหวัดศรีสะเกษซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริงในด้านการประกอบอาชีพเสริมหารายได้ช่วยเหลือครอบครัวพร้อมๆ กับการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการแต่งกายรวมทั้งมีการคิดค้นหรือดัดแปลงลวดลายขึ้นมาใหม่อย่างสร้างสรรค์ สวยงาม และเหมาะสม (พลวัตของประเพณี. (2550 : บทคัดย่อ)

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลวิจัยไปใช้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้

1.1 ผู้นำชุมชนควรมีบทบาทในการกระตุ้นให้ชุมชนเกิดการตื่นตัวในการช่วยกันอนุรักษ์ลายดอกลำดวนและสนับสนุนส่งเสริมให้มีการทอใช้ในชีวิตประจำวันเช่นในเทศกาลต่างๆ

1.2 ควรนำผลการศึกษาส่งกลับไปยังชุมชนที่ศึกษาเพื่อเผยแพร่ และเป็นการประกาศเกียรติคุณปราชญ์ชาวบ้านเหล่านั้น

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษารูปแบบ และมาตรฐานการทอผ้ารวมทั้งการแปรรูปของจังหวัดศรีสะเกษสู่สากลควรมีการศึกษาวิธีการหรือการใช้นวัตกรรมใหม่เพื่อเพิ่มผลผลิตสร้างรายได้แก่ชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- ธนพร เวทย์ศิริยานันท์. (2548). ภูมิปัญญาผ้าไหมของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร บ้านท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาบัณฑิตวิทยาลัย. สุรินทร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- นวลอนงค์ ประทุมเนตร. (2550). อัตลักษณ์ผ้าไหมอีสาน : การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์และพัฒนากระบวนการผลิต. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ปาริชาติ ศรีสนาม. (2550). โครงการศึกษาอิทธิพลที่มีผลต่อการออกแบบลายผ้าไหมมัดหมี่ กรณีศึกษา : หมู่บ้านแสนสุข ต.นาสีนวน อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม. โครงการวิจัยทุนอุดหนุนงบประมาณรายได้ ปี 2550 มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ประไพทองเชิญ. (2548). รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแม่สีธรรมชาติในวิถีผ้าพื้นบ้านภาคใต้. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- พนารัตน์เดชกุลทอง. (2552). การวิจัยและพัฒนากระบวนการทอผ้าพื้นบ้านในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง : กรณีศึกษาในประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. ดุษฎีนิพนธ์ ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนาภูมิภาค. เลย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- สรังสี แก้วพิจิตร. (2551). ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการผลิตผ้าไหมปักธงชัยเพื่อพัฒนาเป็นสินค้ามาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.